

AKADEMİK OLMAYAN
BECERİLERİN KAZANDIRILMASI

NE ÖĞRETECEĞİM?

Değerlendirme yapılır.

Gözlem ve etkinlikler

Çocuğun yapabildikleri ve yapamadıkları ayırt edilir.
Normal gelişim basamaklarının neresinde?

Hedef beceriler seçilir.
Nasıl, nerede, ne zaman, ne kadar öğretilecek?

Öğrenmeye hazırlık becerileri

- Çocuk birisi konuşurken yüzüne bakıyor mu?
- Onu dinliyor mu? (yapmasını istenen bir şey olduğunda)
- Yetişkine bakıp yaptıklarını taklit etmeye çalışıyor mu?
- Söylediğinizi yapıyor mu? (yönergeye uyma)
- İsteddiğiniz biçimde oyun oynuyor mu?
- Karşılıklı oyun oynarken sizi izliyor ve sırasını bekliyor mu?

Öğrenmeye Hazırlık Becerileri

1. Temel beceriler

- Göz kontağı kurma
- Dikkat becerileri
- Taklit becerileri
- Eşleme becerileri
- Sınıflama becerileri
- Alıcı ve ifade edici dil becerileri
- Ortak dikkat
- Oyun becerileri
- Yönergeye uyma becerileri

2. Kaba motor beceriler

- Oturma
- Dengede durma
- Yürüme
- Koşma
- Tırmanma
- Yakalama-tutma
- Zıplama
- Bisiklet becerileri

3. İnce motor beceriler

- Nesne takma-çıkarma
- ivi takma-ıkarma
- Nesneleri üst üste dizme
- Hamur yoğurma, Őekiller yapma
- İpe boncuk dizme
- Kağıt yırtma, buruŐturma, katlama, kesme
- Makaraya ip sarma
- Karalama yapma
- Boyama yapma

Öz bakım becerileri

- Yemek yeme becerisi
- Tuvalet becerileri
- Kişisel bakım (öz bakım) becerileri
- Giyinme-soyunma becerileri

Oyun becerileri

- Keşfedici oyun
- İki nesne ile oyun
- Nesneleri işlevine göre kullanma
- Kendi kendine –miş gibi yapma (yemek yer gibi)
- Yapı-inşa oyunları
- Basit –miş gibi yapma (annesine bir şey yedirir gibi)
- Yapar gibi yapma dizileri oluşturma
- Sembolik oyun
- Sosyo-dramatik oyun
- Kurallı oyun
- -----
- Sıra alma
- Yalnız oyun
- Paralel oyun
- İşbirlikçi oyun

Bağımsız yaşam becerileri

- Günlük yaşam becerileri
- Dil, konuşma ve alternatif iletişim becerileri
- Sosyal beceriler
- İşlevsel akademik beceriler
- Boz zaman etkinlikleri
- İş ve meslek becerileri
- Kendini düzenleme becerileri

*Motivasyon, kendini ifade etme, özgüven

Günlük yaşam becerileri

1. Genel yaşam becerileri

- Kişisel beceriler (özfarkındalık...)
- Sosyal beceriler (iletişim, işbirliği...)

2. Özel yaşam becerileri

- Akademik beceriler
- Meslek becerileri

Günlük yaşam becerileri

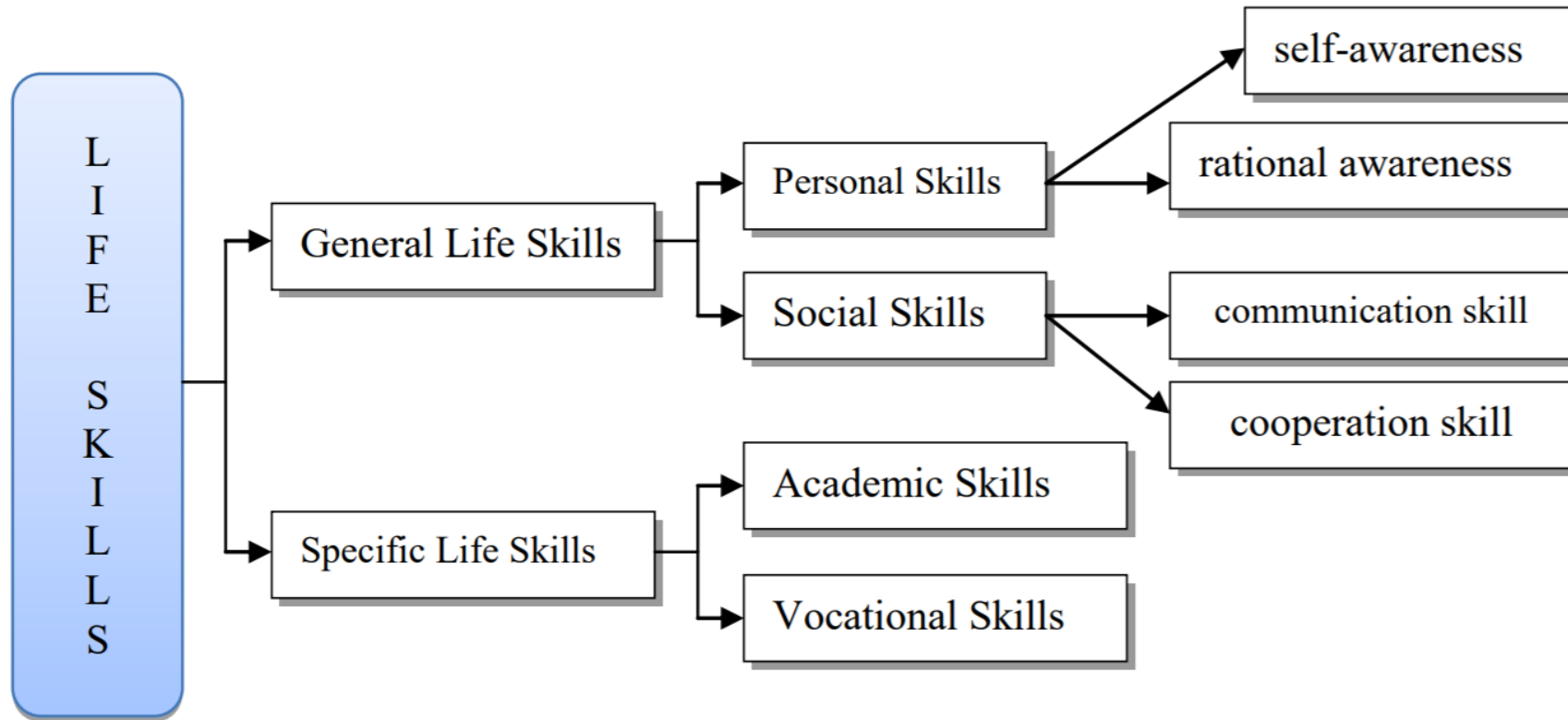

Figure 1. The concept of life skills [10]

NEDEN?

- Tüm gelişim alanlarını desteklemek hedeflenmelidir.
- Gelişim alanlarının her biri diğerini etkiler.
- Her alandan farklı hedef beceriler seçilmelidir.

Eşleştirme becerileri

- Nesneler arasındaki aynılığı ayırt etme (renk, şekil, boyut, nitelik)
(nesne-nesne)
- Nesne resimleri arasındaki aynılığı ayırt etme (renk, şekil, boyut, nitelik)
(nesne resmi-nesne resmi)
- Nesne ve nesne resimleri arasındaki benzerliği fark etme (bebek/bebek resmi)
(nesne-nesne resmi)
- Renk eşleme (kırmızı kalem/kırmızı yop)
- Büyüklük eşleme

Ayırt etme becerileri

- Farklı olanı ayırt etme (nesne ve nesne resimleri)
(2 yeşil-1 sarı boncuktan farklı olanı bulma)
(2 kalem- 1 bardak)
- Renk/büyüklik/nitelik
- İşlevine göre ayırt etme
(kaşık-çatal-silgi)
(defter-kitap-muz)

Gruplama becerileri

- Nesne/nesne resimlerini benzer özelliklere göre gruplama
- (renk-boyut-şekil-işlev)
- Bir grup nesne/nesne resmi arasından farklı olanı ayırt etme

El-göz koordinasyonu

- Ellerin birlikte ve bağımsız kullanılması
- Parmaklarını etkin bir şekilde kullanması

NE İLE ÖĞRETECEĞİM?

- Çocuğun özelliklerine ve beceriye uygun materyaller seçilmeli
- Ulaşılabilir, kolay uygulanabilir, çok duyuya hitap eden
- Öğretim ve genelleme için olabildiğince farklı materyaller kullanılmalı
- çocuğun bildiği ve ilgisini çeken

NASIL ÖĞRETECEĞİM?

- Çocuğa uygun ortamda ve zamanda (uyku, açlık, tuvalet, yorgunluk)
- Uygun süre (Dikkat özellikleri)
- Uyun öğretim yöntemi ve etkinlikleriyle

Kayıt tutma

- Öğretim öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılan değerlendirme sonuçları kaydedilmelidir.
- Planlanan becerilerin düzenli olarak uygulanmasını sağlamak
- Çocuğun öğrenme gelişimini görebilmek
- Öğretim denemesi kaç defa uygulandı ve çocuk kaçında doğru performans gösterdi?
- Örn. Büyüklüğe göre nesne-nesne eşleme sırasında kaçında doğru tepki verdi?
- Kayıtlı verilere göre öğretimde/beceride/yöntemdeki değişiklikler yapılır.

Yönerge verme

-
- Normal ses tonu ve sakin bir yüz ifadesiyle yönergelerinizi verin.
 - Çalışırken ses tonunuz farklılaşabilir.
 - Çocuğa adı ile hitap edin.
 - Çocuğun size baktığından ya da sizi dinlediğinden emin olun.
 - Çocuğun yönergeyi anladığından emin olun.
 - Kısa ve basit cümleler kullanın.
 - Yönergeyi verdikten sonra tepki vermesi için yanıt aralığını belirleyin.
 - Çocuk dinlemiyor ve problem davranış sergiliyorsa, yönergeden hemen sonra uygun yardım türü ile beceriyi yaptırın.

İpucu (yardım) verme

- Fiziksel yardım (F)
- Sözel yardım (S)
- İşaret yardımı (İ)
- Model olma (M)

Ödüller (pekiştireçler)

- İlk derse başlamadan önce çocuk için etkili olan pekiştireçlerin belirlenmesi önemlidir.
-
- Pekiştirme: Bir davranışı izleyen ve o davranışın gelecekte ortaya çıkış sıklığını arttırmak üzere ortama istendik bir uyarının eklenmesi (olumlu ödüllendirme) ya da ortamdaki ikinci (istenmeyen) uyarının kaldırılmasıdır (olumsuz ödüllendirme).
 - Olumlu pekiştirme: Çocuğun istendik davranışları ayırt etmesini, bu davranışların görülme sıklığının artmasını, çalışmadan keyif almasını ve kendine güvenmesini sağlayacaktır.

Ödüller (pekiştireçler)

- Çocuğun yönergelere uyduğunda, davranışın gerçekleşme sıklığını artırmak için mutlaka ödüllendirilmesi önemlidir.
-
- Pekiştireç vermek için yönergenin bağımsız yerine getirilmesi beklenmemelidir.
 - Pekiştireçler doğru davranışın hemen arkasından verilmeli ve neden verildiği açıklanmalıdır.
 - Böylece çocuğun istendik davranışı ayırt etme ve tekrarlama olasılığı artacaktır.

Birincil Pekiştirenler

- Çocuğun istendik davranışı en kolay şekilde ayırt etmesini ve öğrenmesini sağlayan, biyolojik gereksinimlerine yönelik olan uyaranlardır.
- Yiyecek ödülleri: Çikolata, cips, jelibon, şeker, meyve.....
- İçecek ödülleri: Süt, su, gazlı içecekler....

İkincil ödüller

- Değişik yaş gruplarında uygulanabilen, günlük etkinlikler içinde kolaylıkla kullanılabilen ödüllerdir.
- 1. **Sosyal ödüller:** Başlangıçta ödül özelliği taşımayabilir. Diğer ödüllerle birlikte kullanıldığında ödül özelliği kazanır, daha sonra tek kullanılabilir.
- Sözel (aferin, bravo, harikasın)
- Fiziksel (okşama, sarılma, elini tutma, öpme)

2. Nesne ödülleri: Çocuğun ilgisini çeken, hoşuna giden somut nesnelerdir. Çocuğun ilgisini takip ederek hoşlandığı nesneyi ödül olarak kullanın. Pekiştiriciler belirli bir süre sonra etkisini yitirebileceğinden başka pekiştiriciler de hazır bulundurulmalı.

Oyuncak, balon, renkli kalemler,

3. Etkinlik ödülü: Çocuğun yapmaktan hoşlandığı etkinliklerdir.

Resim yapma, kitap okuma, bahçede oyun oynama, şarkı söyleme, bilgisayarda oyun oynama, film izleme

4. Sembol ödülü: Çocuğun uygun davranışı sonrasında başka ödüllerle değiştirilmek üzere verilen pekiştiricilerdir. Tek başına kullanıldığında bir anlam ifade etmeyen, belli bir sayıda biriktirilip daha sonra başka bir ödül ile değiştirilebilen ödüllerdir.

Kaç sembolün neye denk geldiği planlanmalı ve çocuğa söylenmelidir. Bir beceri ya da bir gün için planlanabilir.

Çıkartma, yıldız, boncuk, işaret....

Öğrenmeye Hazırlık Becerileri

- **Düzgün oturma (dik oturma)**
- Otur: çocuk sandalyede nasıl oturacağını bilmiyorsa
 1. Çocuğa uygun bir sandalye seçin ve çocuğun arkasına koyun.
 2. Otur yönergesini verin.
 3. Oturmasına yardım edin (fiziksek yardım)
 4. Oturunca ödüllendirin.
 5. Çocuğu ayağa kaldırın. (gerekirse fiziksel yardım verin), 2. ve 3. adını tekrarlayın.
 6. Otur yönergesi vererek yardımı azaltın.
 7. Oturduğunda ödüllendirin.
 8. Sandalye ile arasındaki mesafeyi arttırın.

Dikkat yöneltme ve sürdürme

-
- Göz kontağı (Dikkati yetişkinin yüzüne yöneltme)
 - İstlenen nesneye dikkati yöneltme

Göz kontağı

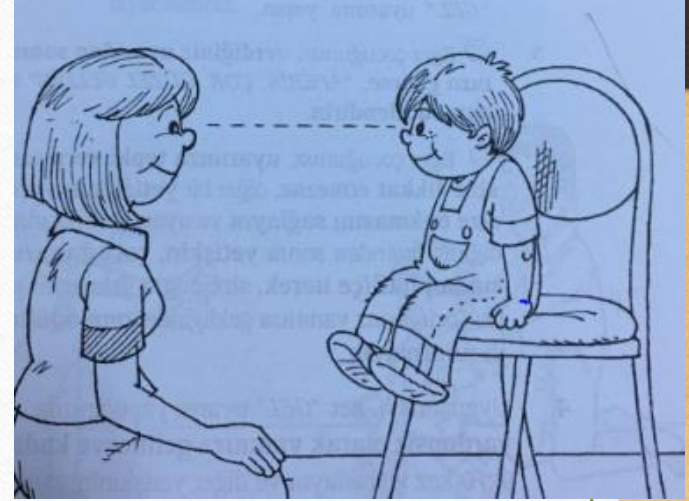
- Yönerge: “Bana bak”
 1. Çocuğun yüzü size dönük olacak şekilde sandalyeye oturtun.
 2. Her 5-10 saniyede bir “bana bak” yönergesini verin.
 3. Yüzünüze baktığında ödüllendirin. Neden ödüllendirdiğinizi söyleyin.

Y: bana bak

Ç: baktı.

Y: çok güzel baktın aferin (yiyecek).

Tepki yoksa (5sn bekle) yönergeyi tekrar ver.

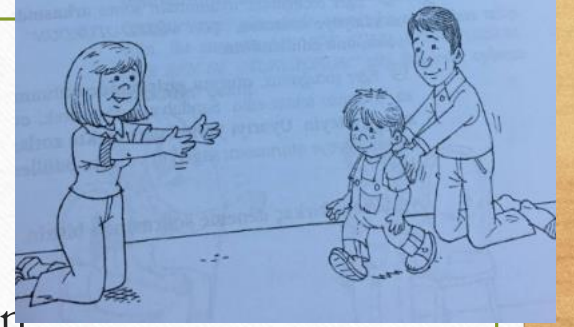

-
- Tepki gelmediğinde kolaylaştırmak için,
 - Çocuğun dikkatini çekecek yiyecek ya da nesneyi, çocuğun göz hizasında tutun/hareket ettirin ve “bana bak” yönergesini verin.
 - Art arda verilen 10 yönergede çocuk 2 saniye göz kontağı kurmuşsa, daha sonraki yönergelerde nesneyi elinizde sallayarak ve elinizin hareketini giderek azaltarak, aşamalı ve sistematik bir şekilde ortadan kaldırın.
 - Çocuğun göz kontağı süresini artırmak için, sözel olarak ödüllendirin ve yiyecek ödölünü vermeyi geciktirin. Bakma (göz kontağı) süresini artırın.
 - Daha uzun bakması için ödüllendirmeden önce sessizce 2-3-4-5e kadar sayın.

-
- Göz kontağı için sandalyede otururken başlamak önemlidir.
 - Dikkatini verme ve çocuğu kontrol etme daha kolaydır.
 - Genelleme için: ayakta, başka bir odada bakmasını öğretin, dllendirin.
 - Daha uzun bakması için dllendirin.

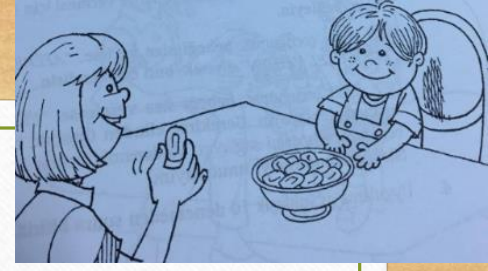
Yönergelere uyma

- Yönerge: **GEL**
 1. Çocukla karşılıklı 2 metre aralıkla durulur.
 2. Çocuğun size bakmasını sağlayın ve “gel” yönergelerini verin.
 3. Yanınıza gelirse “Aferin, yanıma çok güzel geldin” şeklinde ödüllendirin.
 4. Çocuk tepki vermezse, bir yetişkinin yardımıyla size bakmasını sağlayın ve yönergenizi tekrarlayın.
 5. Yönergeden sonra yetişkin, çocuğun arkasından hafifçe iterek size doğru gelmesini sağlayabilir.
 6. Çocuk yanınıza geldiğinde onu ödüllendirin.
 7. Uygulamayı çocuk “gel” yönergesine bağımsız bir şekilde doğru tepki verene kadar her gün 9-10 defa tekrarlayın ve diğer yetişkinin yardımını aşamalı olarak azaltın.

Öneriler

- Çalışmayı bir başka yetişkinin yardımı olmadan da yapabilirsiniz.
- Çocuk yönergeyi almadığı durumlarda yönergeyi tekrarlayabilir, yanına gidip elinden tutarak ilk durduğunuz yere getirebilirsiniz.
- Başlangıçta çocuk ile aranızdaki mesafeyi aşamalı olarak arttırabilirsiniz.
- Çocuğun arkasından ya da başka bir odadan yönerge vererek uygulamayı tekrarlayabilirsiniz.
- Genelleme için farklı ortamlarda yönerge verilerek uymasın sağlanabilir.

- Yönerge: **AL**
- Çocukla karşılık olarak masaya oturun ve kaseyi çocuğun karşısına koyun.
- Elinize kaseden şeker alıp “aa burda şeker var” diyerek çocuğa gösterin. Şekere baktığı zaman, “yemek ister misin?” diye sorun ve sizi izlerken, şekeri kaseyin içine koyarak “şekeri al” deyin. 4-5 saniye bekleyin.
- Çocuk kaseden alırsa, “aferrin”diyerek onu ödüllendirin ve şekeri yemesine izin verin.
- Çocuk şekeri almazsa, kaseyi göstererek “şekeri al” yönergesi verin ve 4-5 saniye bekleyin.
- Tepki gelmezse elini tutun, şekeri almasını sağlayın. Ödüllendirin ve şekeri yemesine izin verin.
- Uygulamayı, yaklaşık 5 denemeden sonra bitirin.

Öneriler

-
- Bu çalışma çocuğa zor gelirse, şekeri avucunuza koyun ve elini ona yakın tutarak almasını isteyin.
 - Çocuğun en sevdiği yiyecekleri kullanmaya özen gösterin.
 - Yiyecek kullanacaksanız küçük parçalar halinde vermeye çalışın.
 - Çocuk kendi başına yiyeceğe uzanmaya başladığında yardımını azaltın ve yiyecek ile çocuk arasındaki mesafeyi arttırın.
 - Sonraki aşamalarda yiyecek dışında oyuncak, bardak, kaşık gibi nesnelere kullanabilirsiniz.

- Yönerge : **Ver**
- Karşılıklı olarak masaya, koltuğa ya da yere oturun.
- Çocuğa bebeği uzatarak “bak benim elimde bebek var. Oynamak istersen alabilirsin” yönergesini verin. Çocuk bebeği aldıktan sonra 9-10 saniye bebekle oynaması için izin verin.
- Daha sonra elinizi uzatarak “ver” yönergesini verin ve vermesi için 4-5 saniye bekleyin.
- Çocuk bebeği verirse “aferin çok güzel verdin” diyerek ödüllendirin.
- Çocuk bebeği vermezse “ver” yönergesini yekrarlayın. Gerekirse elinden tutarak bebeği size vermesini sağlayın.
- Ödüllendirin.
- Uygulamayı yaklaşık 10 denemeden sonra bitirin.

Öneriler

- Çocuğun ilgisini çeken değişik oyuncaklar ya da nesnelere kullanabilirsiniz.
- Çocuklar ilgisini çeken oyuncakları vermek istemeyebilir.
- Fazla itiraz etmeyeceği nesnelere çalışabilirsiniz.

- Yönerge: **Dinle**
- Çocukla karşılıklı olarak masada ya da yerde oturun.
- Müzik kutusunu kısa süreli kurarak (15sn.) aranızda koyun.
- Çocuğa “şimdi çok güzel bir müzik çalacak, dinle” yönergesini verin ve müzik kutusunu çalıştırın.
- Çocuk müzik bitinceye kadar sessizce dinlerse “aferin çok güzel dinledin” diyerek onu ödüllendirin.
- Müziği dinlemezse, dikkatini kutuya çekin ve kutuyu kulağına yaklaştırarak “dinle” yönergesini verin. Müzik bitinceye kadar gerekirse “sus” işareti yaparak ve arada yönergenizi yineleyerek dinlemesini sağlayın.
- Uygulamayı müzik kutusunu 2 kez daha çalıştırdıktan sonra bitirin.

Öneriler

- Çalışmaya başlamadan önce hazırlık olarak bazı alıştırmalar yapabilirsiniz.
- Küçük bir zil çalıp dinleme, çalar saatin sesini dinleyip yerini bulma (sesin kaynağını bulma), iki kaşığı birbirine vurup sesini dinleme
- Gün içindeki her fırsatı değerlendirin. Dışarıdan geçen araba sesine, kedi miyavlamasına, suyun sesine dikkati çekebilir ya da kısa bir öyküyü birlikte dinleyebilirsiniz.
- Çocuk müziği dinlediğinde, müzik kutusunu daha uzun süre için kurarak dinleme süresini artırabilirsiniz.

- Yönerge: **Bekle**
- Çocukla karşılıklı olarak masada ya da yerde oturun.
- Çivileri ona vererek istediği şekilde ve hızda takmasına izin verin.
- Daha sonra bir çivi takmak üzereyken “bekle” yönergesini verin ve 3sn. Beklemesini hedefleyin.
- Çocuk çivi takmadan 3 sn beklerse “evet, çok güzel bekledin, şimdi takabilirsin” şeklinde ödüllendirin.
- Çocuk yönergeyi yerine getirmezse ve çivi takmak isterse, elini tutun “bekle” yönergesini verin. 3 sn beklemesini sağlayın.
- Daha sonra “çok güzel bekledin, şimdi takabilirsin.” diyerek onu ödüllendirin.
- Bekleme sırasındaki yardımınızı aşamalı olarak azaltın.
- Uygulamanızı 10 çivi takıncaya kadar sürdürün.

Öneriler

- Çalışma sırasında bekleme süresini, aşamalı olarak artırarak 10 sn'ye kadar çıkarabilirsiniz.
- Diğer çalışmalarınızda ya da günlük etkinliklerde kısa süreli beklemesini gerektirecek fırsatlar yaratabilirsiniz. (oyunlarda sıra alma)
- “bekle” yönergesini el hareketlerinizle destekleyebilirsiniz.
- Çocuğun uzun süre beklemesini gereken durumlarda, ne kadar beklemesi gerektiğini somutlaştırmaya çalışın.
- “saatin zili çalınca gidebilirsin”
- “ben bitirene kadar bekle”...